
Česká republika na cestě k Evropské unii – problémy vzájemné interakce transformačního a integračního procesu v 90. letech

Jaroslav Jakš

I.

Zásadní společenské změny, k nimž došlo po roce 1989 na evropském kontinentu, „zasahují nejen východní, ale i západní část“. Tyto procesy se „vzájemně prolínají a mohou působit buď synergicky, nebo se mohou ovlivňovat v některých směrech problematickým, destabilizačním směrem“.¹ Základním východiskem k postižení problému vztahu České republiky k dalšímu vývoji Evropské unie, včetně otázky eventuálního plného členství v EU, je *vzájemná interakce a interdependence transformačního procesu české společnosti (a koneckonců i dalších zemí střední a východní Evropy) na straně jedné a trajektorie vývoje složitého integračního komplexu opírajícího se o systém Evropských společenství a od 1. 11. 1993 o Maastrichtskou smlouvu na straně druhé*. Dotyk obou neobyčejně složitých společenských procesů s výraznými mimoekonomickými aspekty, včetně bezpečnostních, je historicky bezprecedentní.

Zřejmá je *asymetrie této interdependence*: transformační země střední a východní Evropy jsou ve svých pozitivních rozvojových strategiích mnohem více závislé na vnějším prostředí, jehož přirozeným ekonomickým i geopolitickým jádrem je právě Evropská unie, než tomu je v případě závislosti EU na regionu transformačních zemí. V tomto ohledu se jedná spíše o potenciál různých typů rizik a destabilizací než o nezbytnost zpracování komplexní „východní“ pozitivní strategie EU. Faktickou váhu anticipace priorit EU při úvahách o dalším rozvoji ekonomiky a společnosti České republiky i dalších zemí střední a východní Evropy ještě zesílil po 1993 tzv. projekt *Evropského ekonomického prostoru* systémově zahrnující země EU i ESVO, tj. všechny dominantní ekonomické partnery zemí střední a východní Evropy. Proces připravovaného rozšíření EU o některé státy ESVO ještě více posílil již zmíněnou asymetrii interdependence transformačních zemí a EU i v dlouhodobém pohledu, přesahujícím 21. století.

Pro posuzování vztahových otázek mezi Českou republikou a dalšími transformačními zeměmi střední a východní Evropy a Evropskou unií v blízké i vzdálenější budoucnosti je důležité základní postižení toho, *co se v Evropě od přelomu 80. a 90. let změnilo a nakořím tím byl ovlivněn poměr mezi dostředivými prointegračními silami a odstředivými faktory uvnitř Evropské unie*. V minulosti na dynamiku integračního procesu systému ES silně působila vedle specifických „národních“, vnitřních ekonomických, sociálních i politických motivací též *percepce „vnějšího ohrožení“ Evropy Sovětským svazem a jeho blokem ve střední a východní Evropě, jakož i pozitivní motivace přicházející z USA*.² „S ukončením konfliktu Východ–Západ zmizelo sovětské ohrožení a s ním prointegračně působící vliv. V důsledku přesunutí v ekonomické síle v neprospěch USA nelze očekávat pozitivní podněty; Spojené státy nyní působí v ekonomické soutěži spíše jako vnější hrozba.“³

Pro další vývoj Evropské unie je skončení funkce sovětské hrozby jako významného strategického prointegračního stimulu jedním z nejdůležitějších faktorů, ovlivňujících jak intenzitu vnitřní komunikace mezi jednotlivými členskými státy, tak i uvnitř jednotlivých zemí interakce vnějšího ohrožení a vnitřního spektra politických sil. O významu tohoto typu vnějšího ohrožení pro vznik integračních institucí v 50. letech i pro další kroky při překonávání mnoha vnitřních krizí souhlasně hovoří i mnozí historici zabývající se poválečným vývojem západní Evropy.⁴ Po roce 1945 působil Sovětský svaz jako katalyzátor, jenž napomohl západní Evropě vymezit se jako samostatná entita se společnými zájmy. Přirozeně: bez rozpadu Sovětského svazu by nebylo ani té historické šance, která se otevřela pro transformační proces ve střední a východní Evropě a pro jeho současné směřování k zásadní identifikaci s cíli a mechanismy nejen „evropských struktur“, ale i konkrétně ES a EU, jak o tom svědčí mj. přihláška Maďarska a Polska do Evropské unie z dubna 1994.

Nabízí se otázka: Mohou se reálně objevit jiné procesy v Evropě (i mimo ni), které by měly obdobně silný dlouhodobý integračně stimulační účinek, jako měl celý komplex studené války? Je to více než pravděpodobné, i když nelze vyloučit, že případné narůstání *destabilizační dimenze* transformačního procesu (zejména v postsovětském regionu) může sehrát jistou dostředivou roli i pro EU. Základní trend analýz transformačních změn ve střední a východní Evropě v odborných a politických kruzích států EU v poslední době stále častěji akcentuje vnější rizika transformace, na něž by měla EU odpovídajícím způsobem reagovat.⁵ Nicméně tyto „hrozby“ fungují zatím spíše dezintegračně (viz např. postjugoslávský vývoj).⁶ Jistou „integrační funkci“ však začíná plnit migrační problém, k němuž v roce 1993 zpracovala skupina autorů samostatnou studii pro Trilaterální komisi.⁷ V části věnované současné Evropě konstatují, že „naléhavost migračního tlaku z Východu a narůstající tlak z Jihu musejí v návaznosti na azylovou krizi a násilí vůči cizincům katapultovat problém přistěhovalectví na nejvyšší místo každodenní politiky v Evropě“.⁸ Evropské země stále častěji pohlízejí na evropské integrační instituce jako na klíč k řešení svých migračních problémů, které se stávají stále důležitější oblastí „européizace“ politických rozhodnutí. Zde narůstá i pro Českou republiku (vedle ekologické problematiky) výrazná potenciální hrozba, jejíž řešení by mělo výrazněji stimulovat její spolupráci s EU, a to v zájmu obou stran.

Je jisté, že oficiální místa EU jsou zatím daleka toho vyvodit odpovídající důsledky z razantních společenských změn ve střední a východní Evropě i *pro vlastní institucionální systém*. Analýza zpracovaná týmem z renomovaných výzkumných ústavů západní Evropy a publikovaná již v roce 1991⁹ mohla proto ve svém závěru oprávněně konstatovat: „Demokratizační proces ve střední a východní Evropě od poloviny roku 1989 zásadně změnil mezinárodní zázemí Evropského společenství. Veřejnost a politici v západní Evropě si musejí být vědomi, že Společenství i jeho členské státy do budoucna vyžadují zcela jiné modely myšlení i jednání. Bylo by iluzí se domnívat, že západní Evropa bude moci zůstat ostrovem blahobytu a míru, zatímco střední a východní Evropa bude vystavena nebezpečí politických zvrátů, hospodářské zaostalosti, etnických konfliktů a krvavých střetů. Žádná zeď nemůže ochránit západní demokracie od důsledků ztroskotání demokratického hnutí na Východě.“¹⁰ Evropská unie je však příliš soustředěna na své vnitřní rozvojové problémy, včetně formování hospodářské, měnové a politické unie.

II.

Opce Evropského společenství, respektive Evropské unie je objektivně zřejmým conditio sine qua non pro dlouhodobou perspektivu transformačního procesu České republiky i dalších zemí střední a východní Evropy, a to nezávisle na „intenzitě připoutání“. Země, jejichž veřejnost i politické elity budou spíše opatrné, skeptické, ba odmítavě kritické k integračním mechanismům, od nichž se již téměř půl století – a to úspěšně – odvíjí integrační proces v západní Evropě, budou muset zodpovědně formulovat odpovídající scénář komunikace s EU, vycházející spíše z očekávání změn v institucionálním systému někdy

v budoucnu. Naopak země, pohybující se od počátku explicitně směrem k plné integraci do struktur Evropské unie, např. ilustrované podáním oficiální přihlášky, respektive deklarovaním zájmu o členství v EU, budou stát před otázkou, jakou podobu bude mít integrační systém EU v podmínkách druhé poloviny 90. let, jaká bude dynamika náročnosti podmínek otevírající možnosti plného členství. Respektive zda se nevytvoří „mezistruktury“ tzv. přidruženého členství, které budou odrážet zájmové dilema integračního systému EU v podmínkách, kdy se rozšiřuje o nové členy (ze skupiny ESVO), ale kdy musí současně čelit i problému případného „zředění“ svých rozhodovacích mechanismů právě v důsledku rozšíření. Proto je pro budoucí cestu České republiky směrem k Evropské unii tak důležité, jaký je a zejména jaký bude *vnitřní stav integračního společenství*, jeho vnitřní rovnováha i asymetrie, jak se bude vyvíjet jeho motivace a kritéria otevírání se transformačním zemím, zda nepřevládá řešení vnitřních konfliktů a sporů, posilující introvertní charakter vznikající Evropské unie.

Jaké problémy lze v tomto směru uvnitř systému EU očekávat v krátkodobém i střednědobém pohledu a jaké důsledky to může mít pro třetí země z transformačního regionu, tedy i pro Českou republiku? Pokud jde o další perspektivu systému EU, je vhodné rozlišovat *dvě skupiny problémů*, a to nejen s přihlédnutím k časovému horizontu, ale i k věcné náročnosti z hlediska členení novým ekonomickým, politickým, sociálním i bezpečnostním výzvám, jak je nepochybně druhá polovina 90. let přinese. *První skupina*, vcelku snadno identifikovatelná, je vyjádřena především v programových i pracovních dokumentech Komise,¹¹ orientujících se na období konce starého a počátku nového volebního období všech institucionálních součástí systému EU, tj. na léta 1994/1995. *Druhá skupina* rozvojových otázek, zasahující již horizont příštích 10–15 let, nebyla v klíčových orgánech EU – až na výjimky¹² – rozpracována. Mezivládní konference v roce 1996 bude v tomto ohledu nepochybně jistou startovní čarou. Je pravda, že schválení Maastrichtské smlouvy¹³ vytvořilo určitý kvalitativně nový integrační rámec, ale povaha velmi sofistikovaného dokumentu kalkuluje s vnitřní evolucí systému, a proto ani zdaleka nepředstavuje jakousi „finalité politique“. Velmi rychle přibývá expertních analýz, které se z nezávislých pozic zabývají perspektivami EU s převážně kritickým vyzněním, zdůrazňujícím potřebu kvalitativně nových přístupů uvnitř i vně celého systému EU.¹⁴ Ještě méně je zatím koncepčních úvah řešících problém tzv. *širší Evropy*, tj. souběžné komunikace, interakce a interdependence mezi evolucí „klasických“ integračních struktur západní Evropy a transformačních struktur střední a východní Evropy.¹⁵

Rozvojové problémy EU krátkodobého charakteru lze rozdělit do několika skupin. Výchozím motem může být citace z posledního pracovního programu Komise pro léta 1993/1994: „Začíná nová fáze evropské integrace. V ní bude převládat pragmatismus podporující určité přehodnocení některých aktivit, usilující o dosažení solidních výsledků v krátkodobém pohledu a přípravu na to, co leží v budoucnu.“¹⁶ Mezi klíčové priority krátkodobého charakteru patří úspěšné završení procesu vytvoření *Jednotného vnitřního trhu*, což se v Bruselu považuje za rozhodující pro „věrohodnost“ Společenství jako celku. Součástí tohoto úsilí jsou i tzv. doprovodné aktivity, které v detailu a komplementárních akcích přispějí k splnění efektů vnitřního trhu. Na dalším místě jsou otázky stimulace ekonomického *růstu*, posílení ekonomické a sociální *soudržnosti* a zesílení *hospodářské konkurenceschopnosti*. Za třetí jde o komplex otázek souvisejících s implementací *Maastrichtské smlouvy*, kde přijde především o zvládnutí II. fáze Evropské hospodářské a měnové unie a o uvedení do chodu nových forem strukturální politiky v návaznosti na ustavení fondu soudržnosti. Stranou nemá zůstat ani rozvíjení „skutečné“ společné bezpečnostní politiky, která by navázala na tradice tzv. Evropské politické spolupráce, dále spolupráce v sektoru justice a vnitřní bezpečnosti, jakož i zahájení procesu tzv. *spolurozhodování*, jež Komise považuje za klíčový v decizním systému EU. Ve vztahu k *vnějším partnerům* je prvořadé zvládnutí procedury rozšíření EU o Norsko, Švédsko, Finsko a Rakousko a vztahy k transformačním zemím střední a východní Evropy. Vcelku rutinně by se měly rozvíjet vztahy k dalším třetím zemím (Středomoří, rozvojové země, USA, Japonsko).

V delším časovém horizontu bude zřejmě koncepčním dokumentem obsáhlá Bílá kniha, která se v konkrétních ekonomických podmínkách Evropy druhé poloviny 90. let zabývá *vztahy mezi ekonomickým růstem, zaměstnaností a konkurenceschopností*. I když její závěry nebyly zatím rozpracovány do konkrétního harmonogramu (na rozdíl od Bílé knihy k Jednotnému vnitřnímu trhu), bude nesporně patřit i v novém volebním období k východiskům priorit integrační politiky, na cestě k zvýšení konkurenceschopnosti EU. Jedná se o posílení orientace na maximální využití Jednotného vnitřního trhu, na rozvoj a podporu malých a středních podniků, na pokračování plodného sociálního dialogu mezi podnikateli a zaměstnanci, na vytvoření celoevropské infrastrukturní sítě, na položení základů k tzv. společnosti informací využívající všech forem, které nabízí moderní informační a komunikační technologie. Nicméně: Bílá kniha neřeší a neklade si za cíl řešit důsledky nových geopolitických skutečností ve vnějším prostředí EU i uvnitř Unie (rozšíření), v němž spočívá hlavní *problém další perspektivy EU*. Určitým způsobem se o to pokusil – zatím ojediněle v systému EU – Evropský parlament v tzv. Hermanově zprávě o návrhu Ústavy Evropské unie, kterou těsnou většinou schválil institucionální výbor Evropského parlamentu koncem roku 1993.¹⁷ Autoři této zprávy se přiklánějí k tzv. federalistickému modelu s kooperativní a decentralizovanou strukturou.¹⁸

Bezprostřední zkouškou akceschopnosti EU bude proces jejího třetího rozšíření o čtyři země ESVO, protože se důsledky tohoto kroku zdaleka nepromítají pouze do institucionálního systému a decizních mechanismů,¹⁹ ale jde o hlubší zásah do stávajícího systému. „V centru změn jsou přesuny v politické váze, nové konstelace a preference, nové specifické problémy, které budou přinášet zájmové pozice na severu a východě kontinentu.“²⁰ Vzniklá institucionální past je ovšem pouze špičkou ledovce, stejně jako izolované diskuze o větší či menší pravděpodobnosti vytvoření hospodářské a měnové unie v duchu litery Maastrichtu.²¹

III.

Perspektiva EU je navýsost praktickou otázkou z pohledu transformačních zemí střední a východní Evropy. Jejich často a intenzivně vyslovovaný zájem (včetně eventuálního podání přihlášky) o plné členství v EU je zatím spíše vyjádřením *zahraničněpolitické a ekonomicko-bezpečnostní opce* než artikulací komplexně zváženého postoje politického spektra, opírajícího se o detailní vstřebání litery i ducha vlastní Smlouvy o Evropské hospodářské, měnové a politické unii i celého *acquis communautaire*. Často jsou jedním dechem Brusel a Maastricht kritizovány, ale současně je vyjadřována netrpělivost ve směřování k participaci v systémech ES či EU. Je až groteskní, že při jednom reprezentativním šetření v roce 1992, které mělo posoudit obraz ES v transformačních zemích, byl nejlepší výsledek dosažen v Albánii (79 %) a v Rumunsku (55 %), zatímco v Polsku to bylo 48 %, v ČR 45 % a v Maďarsku dokonce jen 34 %.²²

Percepcí další metamorfózy EU v zemích střední a východní Evropy po roce 1996 bude zřejmě rozhodující pro to, nakolik asociační smlouvy najdou završení v plném členství v EU, a to do značné míry bez ohledu na fakticky dosažené výsledky vlastního transformačního procesu. V široké veřejnosti střední a východní *Evropě chybí hlubší povědomí o tom, jaké závazky a solidární postoje na sebe členský stát EU přebírá mimo již existujícího acquis*, jakou vnitřní zahraničněpolitickou a bezpečnostní, ale i strukturálně ekonomickou (tzv. citlivé sektory) identifikaci s „Evropou“ musí ve vlastním zájmu kandidát na plné členství mít. V tomto ohledu je diskuze ve všech zemích střední a východní Evropy, Českou republiku nevyjímaje, na úplném začátku, a pokud zazní oficiální hlasy k systému ES a EU, pak jsou převážně kritické, odmítající „byrokratické metody“ a „protekcionsmus“ Společenství.

Úvahy neoficiálních míst o perspektivě ES, respektive další evoluce Evropské unie a institucionalizace této evoluce po roce 1995 – zejména s výhledem na další nominální rozšíření na 16 a později i 20 členů –, naznačují některé *společné prvky*.²³ I když nelze říci,

že se tyto náměty v celém rozsahu stanou součástí oficiálně akceptovatelných úvah v systému EU v rámci přípravy mezivládní konference, přesto naznačují významná expertní mínění o otázkách důležitých pro země z transformační skupiny, které to myslí naprosto vážně se svou orientací na Evropskou unii. Poněkud specifická a vágní je orientace na „evropské struktury“, jak je to typické pro mnohá oficiální prohlášení i českých politiků.

Základní rozvojová linie, opírající se o Maastrichtskou smlouvu, předpokládá *další prohlubování integračního systému*, včetně zvyšování okruhu aktivit spravovaných plně nebo částečně institucemi systému EU. V kombinaci s rozšířením o čtyři státy ESVO budou skandinávské země velmi zdrženlivé k dalšímu *prohlubování integračního systému*. Lze očekávat další „denemarkizaci“ (W. Link), což přispěje k diferenciaci celého komplexu EU. Také jižní státy posílí svými postoji (Delors II) diferenciační proces, nicméně směrem k jeho „italianizaci“ tradičně orientované především na jednostranné výhody plynoucí z finančních transferů. Dojde-li v další perspektivě i k „visegradizaci“ celého komplexu (tj. po přijetí některých transformačních zemí), objeví se nové zájmové polohy a tlaky na transfery, redistribuci zdrojů a asymetrické požadavky.

K zásadní diferenciaci přispívají i vlastní pravidla a kritéria, zabudovaná do různých segmentů Maastrichtské smlouvy od měnové unie až k zahraničněbezpečnostní dimenzi. Výsledkem tohoto procesu bude zesilování *víceúrovňové integrace* vytvářející rozdílné roviny prointegrování a vitálního propojení zájmů. Plně se sem promítnou, jak tomu bylo již v minulosti, specifické postoje jednotlivých zemí v nových zájmových konstelacích a v neposlední řadě i důsledky sjednocení Německa, role Francie i Velké Británie. Tyto „velké země“ budou obklopeny stále větším počtem „malých“ zájmově i historicky vysoce specifických partnerů, což se projevilo již při sporu o tzv. *blokovací menšinu*. Vývoj tedy s největší pravděpodobností směřuje k zformování vysoce prointegrováného jádra (Kerneuropa), které by zřejmě zahrnovalo Francii, Německo a země Beneluxu. I tento trend však nebude bezkonfliktní a zesílí odstředivě diferenciační tendence v celém komplexu „dvanáctky“ či „šestnáctky“.

Pesimistický scénář vývoje EU se opírá o integrační regresí, vycházející z postupující renacionalizace Evropy, o posílení intergouvernementalizmu a o postupný přechod ke „klasické politice“ kooperativní rovnováhy sil. Zatím však neexistují žádné vlivné politické síly v Evropě, které by se přimlouvaly za tuto variantu. Ta se bude stále vznášet jako Damoklův meč nad systémem EU v tom případě, že se budou oslabovat historicky vzniklé dostředivé politické proudy, které nelze považovat za nezvratné.

ES, respektive EU věnovala vztahům k střední a východní Evropě po roce 1989 specifickou pozornost, jejímž hlavním výrazem byla příprava a implementace asociačních eurodohod. Z hlediska další perspektivy vztahů asociačních zemí k EU jsou důležitá *kritéria přijetí*, která byla oficiálně vyslovena směrem k zájemcům o plné členství v EU na zasedání Evropské rady v Edinburghu v prosinci 1992.²⁴ *Požadavky těchto kritérií, jejich materiální obsah, však nijak Evropskou unii transformačním zemím nepřibližují, spíše je tomu naopak*. Je pravda, že Evropská rada na svém zasedání v Kodani v červnu 1993²⁵ otevřela další možnosti spolupráce, které sice urychlí, ale nijak podstatně neposouvají institucionální podchycení transformačních zemí. Nepochybně dávají šance jejich europeifikaci, tj. užšímu sepětí transformačního procesu střední a východní Evropy s evoluční transformací Evropské unie samotné.

Perspektivním směrem pro hledání funkčního propojení střední a východní Evropy s Evropskou unií by mohlo být *využití projektu Evropského ekonomického prostoru* (1993), jenž v rámci Jednotného vnitřního trhu propojuje vybrané ekonomické sektory zemí EU a ESVO. Není to pouze expertní stanovisko, ale zaznělo i ve vystoupeních vedoucích představitelů Komise²⁶ a autor těchto řádků vyslovil tuto hypotézu ve své stati již v roce 1990.²⁷ *Oživila by se tím v nových podmínkách i role ESVO*. Evropská unie poskytuje politické zakotvení, ale právě proto, že její integrace je velmi intenzivní, není v současné době schůdnou opcí. Vhodný institucionální rámec musí kombinovat jak prvky ESVO, tak EU. Sladilo by se tím legitimní úsilí Unie o vlastní konsolidaci a prohloubil by

se její vztah k střední a východní Evropě, k její potřebě po užší integraci a politickém zakotvení se zeměmi západní Evropy.²⁸ Tento scénář počítá s postupným vytvořením „panevropské architektury“²⁹ pro volný pohyb průmyslových výrobků, který by umožnil v rámci přístupu „geometrie variable“ i rozdílně intenzivní, diferencované přístupy na straně zájemců z transformačního regionu.

IV.

Mezivládní konference Evropské unie v roce 1996, která bude provádět mezibilanci prvních kroků implementace Maastrichtu, nepochybně zaujme stanovisko k zásadní reformě některých prvků institucionálního i dalších systémů EU. Ani zde však nelze očekávat radikální návrhy takového charakteru, které by směřovaly k „zředění“ dosaženého *acquis communautaire* způsobem usnadňujícím de facto vstup dalších členů ze zemí střední a východní Evropy. Mnohem pravděpodobnější bude rozšíření koncepcí, které v návaznosti na eurodohody a na proces tzv. strukturovaných vztahů nastoupený kodaňským summitem vytvoří podmínky pro stále těsnější komunikaci asociálních zemí (těch, které si to budou přát) s EU především ve sféře politické, ale i ve sféře ekonomické, ve vybraných sektorech vnitřní bezpečnosti (migrační!) a vojensko-bezpečnostní spolupráce. Nelze vyloučit ani již zmíněnou adaptaci koncepce Evropského ekonomického prostoru.

Pro Českou republiku bude ve vztahu k Evropské unii důležitý její vnitřní vývoj i další inovace institucionálně integrační nabídky směrem k signatářům eurodohod. *Klíčový bude vývoj uvnitř vlastních politických struktur České republiky*, pokud jde o postavení problému členství v EU v prioritách vládních, ale i opozičních politických stran, ve stanoviscích podnikatelských a zaměstnaneckých svazů, jakož i v postojích široké veřejnosti. Rozhodující role připadne *váze specifické priority „členství v EU“ pro relevantní politické elity České republiky v její koncepci i praxi zahraniční a bezpečnostní politiky* (pojaté nejen vojensky, ale komplexně), v širokém kontextu sblížování mladé demokratické společnosti České republiky s tradičními demokratickými zeměmi (západní) Evropy. První kroky samostatné České republiky v tomto směru nicméně přinášejí nevýrazné, rozporné, ba až „euroskeptické“ signály, byť zatím převážně v rétorice.

Společným jmenovatelem těchto postojů, velmi frekventovaně vyslovovaných zejména vysokými představiteli české vlády, je určitá *dvojakost v přístupu k fenoménu Evropské unie*. Na jedné straně velmi *všeobecné přitakání* k její existenci a významu bez toho, že se poukázalo na *strategickou nezbytnost sblížování české postkomunistické demokratické společnosti s Evropskou unií a s jejími členy*. Na straně druhé pak *ostrá kritika, ba odmítnutí* celých segmentů *acquis communautaire* bez nejmenšího pochopení citlivosti celé problematiky z pohledu Evropské unie. Jakkoli se po roce 1989 radikálně změnila poměry v Evropě a Česká republika, jakož i další asociální země vyjádřily oficiálně i neoficiálně svůj zájem o členství v EU, bylo by – s ohledem na dosavadní zákruty v historii formování Evropských společenství a Evropské unie – iluzí očekávat, že *vstřícnost Západu vůči Východu je řízena jinými motivacemi než konkrétními zájmy*, manévrováním mezi vnitřní a vnější dimenzí těchto zájmů. (Jen proto bylo kdysi ustaveno ESUO a EHS a vytvořil se „tandem“ Francie–SRN.) Střízlivá kalkulace formujících se českých zájmů vůči „Evropě“ by proto neměla vycházet z integračního romantizmu abstrahujícího se od *acquis communautaire* a z očekávání zásadních modelových změn, ústupků, motivovaných potřebami a problémy střední a východní Evropy. Naopak: přizpůsobení musí být na straně zájemců o členství v Evropské unii.

Česká pozice vůči Evropské unii by proto měla pečlivěji vážít důsledky svých euroaktivit a zejména europasivit a přesvědčit ve vlastním zájmu domácí i evropskou veřejnost o tom, že *transformace české ekonomiky a společnosti má i nadále těsnou souvislost, ba osudové propojení s etablovanými evropskými politickými „strukturami“ a že mezi nimi výslovně rozhodující místo připadá Evropské unii*. Její slabiny pak není třeba veřejně neustále a poučovatsky připomínat. Luxus „britského postoje“ vůči Evropské unii si Česká

republika nemůže dovolit, protože – na rozdíl od Velké Británie – není ani členem Evropské unie, ani jadernou a diplomatickou mocností, ale malou zemí uprostřed Evropy, teprve *usilující* o zakotvení v reálně strukturovaných evropských institucích.

¹ Jakš, J.: Evropská společenství ve sjednocující se Evropě. Mezinárodní vztahy, 8/1980, s. 2.

² Viz Kaiser, K., Maull, H. W. (vyd.): Die Zukunft der deutschen Außenpolitik. Arbeitspapiere zur Int. Politik 72, Bonn 1993, s. 23.

³ Tamtéž, s. 23.

⁴ Srov. např. Urwin, D. W.: Western Europe since 1945. Longman, London 1989, s. 91. Viz též Thompson, D.: Europe since Napoleon. Penguin Books 1990, s. 842–843. Dále Gilbert, F., Large, D. C.: The End of the European Era. Norton, New York 1991, s. 391.

⁵ Viz Kaiser, K., Maull, H. W. (vyd.): cit. dílo, s. 23.

⁶ Viz Bomsdorf, F. a kol.: Die Risiken des Umbruchs in Osteuropa und die Herausforderungen für die Europäische Gemeinschaft. Arbeitspapiere zur Int. Politik 74, Bonn 1993.

⁷ Viz Meissner, D. M. a kol.: Internationale Migration: Herausforderungen einer Neuen Ära. Ein Bericht an die Trilaterale Kommission. Arbeitspapiere zur Int. Politik 80, Bonn 1993.

⁸ Tamtéž, s. 92.

⁹ Viz Die EG und die jungen Demokratien in Europa. Ein gemeinsamer Bericht westeuropäischer Außenpolitik-Institute.

¹⁰ Tamtéž, s. 71.

¹¹ Viz Commission of the European Communities: The Commission's Programme 1993–1994, s. 1. Dále též Die Erweiterung Europas: eine neue Herausforderung. Bulletin der EG, Beilage 3/1992.

¹² Viz Kommission der EG: Wachstum, Wettbewerbsfähigkeit, Beschäftigung. Herausforderungen der Gegenwart und Wege ins 21. Jahrhundert. Weissbuch, Bulletin der EG, Beilage 6/1993. Dále též Europäisches Parlament: Bericht des Institutionellen Ausschusses über die Verfassung der Europäischen Union. Berichtstatter: Fernand Hermann, PE 203.601/eng., 27. Januar 1994.

¹³ Viz Smlouva o Evropské unii. In: Maastrichtská smlouva. ÚMV, Praha 1992.

¹⁴ Viz Kaiser, K., Maull, H. W. (vyd.): cit. dílo. Dále též Hänsch, K.: Vertiefung der Gemeinschaft und gesamt-europäische Identität. Europa-Archiv 13–14/1993. Viz též Kloten, N.: Europäische Perspektiven nach Maastricht. Europa-Archiv 13–14/1993. Viz též Wessels, W.: Erweiterung, Vertiefung? Verkleinerung. Vitale Fragen für die Europäische Union. Europa-Archiv 10/1993 atd.

¹⁵ Směrodatné jsou zde zejména dvě následující studie. Baldwin, R. E.: The Potential for Trade between the countries of EFTA and Central and Eastern Europe. EFTA-Occasional Paper No. 44, Geneva, June 1993. Wijkman, P. M.: A Role for EFTA in the Wider Europe? EFTA-Occasional Paper No. 46, Geneva, February 1994.

¹⁶ The Commission's Programme 1993–1994: cit. dílo, s. 1.

¹⁷ Viz Bericht des Institutionellen Ausschusses über die Verfassung der Europäischen Union: cit. dílo, s. 26–27.

¹⁸ Viz tamtéž, s. 26.

¹⁹ Viz European Commission Report on the Criteria and Conditions for Accession of new Members to the Community. Europe Documents, Agence Europe, 3 July 1992.

²⁰ Janning, J.: Am Ende der Regierbarkeit? Gefährliche Folgen der Erweiterung der Europäischen Union. Europa-Archiv 22/1993, s. 645.

²¹ Srov. Kloten, N.: cit. dílo.

²² Viz Europe in a Changing World, Europe on the Move. Luxembourg 1993, s. 33.

²³ Viz Wesselsova, Klotenova a Hänschova staf a materiál W. Linka in: Kaiser, K., Maull, H. W. (vyd.): cit. dílo.

²⁴ Viz Towards a closer association with the countries of Central and Eastern Europe, European Council, Edinburgh, December 1992.

²⁵ Viz European Council in Copenhagen, 21–22 June 1993. Conclusions of the Presidency, mimeo, s. 28–34.

²⁶ Viz Delors, J.: Questions concerning European Security. Brussels, 10 September 1993.

²⁷ Viz Jakš, J.: Tzv. Evropský ekonomický prostor – nová šance pro postkomunistickou Evropu? Mezinárodní vztahy, 10/1990.

²⁸ Viz Wijkman, P. M.: cit. dílo, s. 8.

²⁹ Viz Broek, H. v. d.: Member of the European Commission: The Challenge of Wider Europe. Brussels, 17 March 1994.